

Diplomáciai védelem a nemzetközi kapcsolatokban

NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK SZAK

Schiffner Imola

Projekt azonosító: EFOP-3.6.2-16-2017-00007

3. A DIPLOMÁCIAI VÉDELEM KODIFIKÁCIÓJA

Olvasólecke

Tanulási útmutató

Tartalom: A lecke bemutatja a diplomáciai védelem kodifikációját.

Kitér mind a Nemzetek Szövetsége, mind az ENSZ égisze alatt végzett jogfejlesztési tevékenységre.

Áttekintésre szánt javasolt minimum időtartam: 15 perc

Tanulásra szánt javasolt minimum időtartam: 25 perc

A témakör vázlata

1. Első kodifikációs próbálkozások a Nemzetek Szövetsége égisze alatt
2. Az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottságának kodifikációs munkálatai

A témakör általános áttekintése

1. Első kodifikációs próbálkozások a Nemzetek Szövetsége (1919-1939) égisze alatt

Az első világháború utáni időszakban a nemzetközi közösség számára fontossá vált számos olyan nemzetközi jogterület szabályozásának rendezése, melynek vonatkozásában bár kiterjedt joggyakorlattal rendelkeztek az államok, mégsem volt egyértelmű és következetes nemzetközi szabályozás.

A diplomáciai védelem területén ezt a bizonytalanságot és rendezetlenséget többek között az okozta, hogy az államoknak más és más érdekeik fűződtek a diplomáciai védelem intézményéhez. A befolyásosabb, nagyobb államok mindenképpen egy olyan szabályozás mellett érveltek, mely előnyös rendelkezéseket biztosít a külföldi befektetések és kereskedelmi kapcsolatok számára, miközben különösen a latin-amerikai államok az „erősebb” államok beavatkozási lehetőségeinek korlátozására törekedtek.

az első kodifikációs próbálkozások a Nemzetek Szövetségének égisze alatt születtek meg. 1924. szeptember 1-jén a **Nemzetek Szövetségének Közgyűlése** elfogadott egy határozatot, melyben azt kérték a Nemzetek Szövetségének Tanácsától, hogy hívjon össze egy szakértőkből álló bizottságot a „nemzetközi jog haladó szellemű kodifikációjának” érdekében.

Ez a **bizottság**, mely végül felállításra került, hét témában dolgozott ki jelentéseket, melyek megfelelő kiindulópontul szolgálhattak a kodifikáció számára. Az egyik ilyen jelentés az *államok felelősségével foglalkozott a területükön más államok állampolgárai, illetve tulajdonuk ellen elkövetett jogsértések vonatkozásában.*

A téma megbízottja az el-salvadori *Guerrero* volt, így nem meglepő, hogy a jelentés határozottan a latin-amerikai álláspontot képviselte.

A **jelentésben** Guerrero a diplomáciai védelem *általános elméleti megközelítését* rögzítette, többek között azt, hogy valamennyi egyén rendelkezik bizonyos alapjoggal, így az élethez való joggal, a szabadsághoz való joggal és a tulajdonhoz való joggal, melyeket az államok elismertek és kölcsönösen vállalták, hogy biztosítják azok érvényesülését. Ezen jogok figyelembe vétele mellett Guerrero azt állította, hogy az állampolgárság háttérbe szorult, mivel a jogok az egyénhez tartoznak, és mint ilyenek nem rendelhetők az állam akarata alá. Ez lényegében az igazságszolgáltatás minimum standardjának a rögzítése volt, amit az általános elméleti megközelítés szerint valamennyi államnak figyelembe kell vennie a külföldiekkel való bánásmód során.

Azon az állásponton volt, hogy semmiképp sem köteles az állam a külföldieket előnyösebb helyzetbe hozni, mint a saját állampolgárait. Guerrero az államok egyenlőségének elvéből azt a következtetést vonta le, hogy a helyi bíróságok által hozott döntéseket végleges és jogszerű döntésnek kell tekinteni az ügyben, akkor is, ha a döntés az ítékezés hibáját rejti.

Tehát Guerrero véleménye szerint a helyi bíróság döntése ellen nem engedhető meg semmilyen nemzetközi jogorvoslat, még akkor sem, ha jogsértést valósít meg vagy a külföldi számára csak jelentős kisédelemmel érhető el a bírói jogorvoslat. A speciális megbízott szerint az állam nemzetközi felelőssége csak abban az esetben merül fel, ha az állam megtagadja a külfölditől a

bírósághoz való jutást, vagy ha a bíróság elutasítja a külföldi által benyújtott kereset vizsgálatát.¹ Tehát azzal, ha valamennyi állam biztosítja a külföldiek számára a megfelelő jogorvoslatot, illetve a bírósághoz jutást ugyanolyan feltételekkel, mint a saját állampolgárának, a lehetséges diplomáciai védelem körét olyannyira leszűkíti, hogy ténylegesen megszünteti a védelem nyújtásának lehetőségét is.²

A Nemzetek Szövetségének Közgyűlése **1927 szeptemberében** úgy döntött, hogy 3 témát nyújt be az első nemzetközi jogi konferencia számára a nemzetközi jog kodifikálása céljából. Egyike ezeknek a témáknak az állam felelőssége volt a külföldiek személyében és tulajdonában okozott károkért. Kijelölték az Előkészítő Bizottságot, amely egy részletes kérdőívet küldött meg a különböző kormányoknak véleményezésre. A kormányok által megküldött észrevételek egyfajta vitaindító alapként szolgáltak a tervezett kodifikációs konferencia számára.

A **Hágában 1930** márciusában megtartott kodifikációs konferenciát anélkül rekesztettek be, hogy elfogadtak volna bármilyen megállapodást az állami felelősség témakörében. A Harmadik Bizottság, melynek feladata volt a kodifikációs témával való foglalkozás, mindösszesen 10 cikkelyt fogadott el a kezdeményezett megállapodásból. Az államok többsége elvetette a külföldiek egyenlőségén alapuló bánásmód rendszerét.

2. Az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottságának kodifikációs munkálatai

Az 1948-ban felállított Nemzetközi Jogi Bizottság újult lendülettel vetette bele magát a kodifikációs munkálatokba. Az első célkitűzések egyike az államok nemzetközi felelősségének rendezése volt.

1953-ban a Nemzetközi Jogi Bizottság a téma első speciális megbízottjának *Garcia-Amadort* jelölte ki, aki kiindulási pontként *a külföldiek személyében vagy vagyonában okozott kárért való állami felelősség* kérdését kezdte el vizsgálni. Egy sor jelentés³ előterjesztését követően egyre erősebbé vált a meggyőződés, hogy nem szerencsés leszűkíteni az állami felelősség témakörét a külföldieknek okozott jogsértésekre.

1962-ben a Nemzetközi Jogi Bizottság úgy határozott, hogy a **témát kiterjesztik** az államok nemzetközi felelősségének valamennyi aspektusára.⁴ 1963-ban a téma kodifikálása speciális megbízottjának *Roberto Agot* választották meg.⁵ Megbízatásának ideje alatt a Nemzetközi Jogi

¹ Guerrero Report adopted by the Sub-Committee of The League of Nations, Committee of Experts 20 AJIL, Supplement II pp.190-193.

² Dunn: im. (1932), pp.63-64.

³ García Amador hat jelentést készített a témában 1956 és 1961 között.

⁴ 2 YBILC (1963), p.228.

⁵ 1969 és 1980 között nyolc jelentést készített az általa vezetett bizottság.

Bizottság 35 cikkelyt fogadott el az államok felelősségének tervezetéből, többek között a jogellenességet kizáró okokról.⁶

1979-ben *Wilhelm Riphagent* választották meg a téma speciális megbízottjának,⁷ majd 1987-ben *Gaetano Arangio-Ruizt*.⁸ Az 1996-ra kialakuló tervezetben a diplomáciai védelem tekintetében egy viszonylag szűk felfogást képviselt a Nemzetközi Jogi Bizottság.⁹ Az államok felelősségének általános megközelítése folytán, különösebb figyelmet sem a diplomáciai védelemnek, sem a külföldieket ért jogsértéseknek nem szántak.¹⁰

Mindenképpen *szükségessé vált azonban, hogy az államok nemzetközi felelősségének általános megközelítésétől elkülönítsék az államok külföldieknek okozott jogsértésekért való felelősségét, és a diplomáciai védelem intézményét, mint jogorvoslati eszközt.*

A Közgyűlés határozatának eleget téve **1997-ben** a Bizottság 49. ülészakán végül egy munkacsoportot hozott létre a téma vizsgálatát illetően. Az említett csoport azonnal munkához is látott, és már ugyanazon az ülészakon egy jelentést készített elő a témában. Ebben a jelentésben foglalkozott a diplomáciai védelem témájának lehetséges köréről, és álláspontokat ütköztetett abban a vonatkozásban, hogy milyen kérdésekkel is kellene foglalkoznia a téma kutatásainak. Ez az előkészítő jelentés a későbbi speciális megbízott munkájának is alapjául szolgált. A téma speciális megbízottjának pozíciójára 1997-ben elsőként *Mohamed Bennouna* kapott felkérést.

A speciális megbízott először egy **előkészítő jelentés** erejéig foglalkozott a kijelölt témával, mely 1998 tavaszán készült el. Ebben az előkészítő munkában foglalkozott a diplomáciai védelem jogi természetével, megvizsgálva a diplomáciai védelem intézményének hagyományos felfogását és a vonatkozó szabályok jogi kategóriáit. Vizsgálta a diplomáciai védelem intézményének a nemzetközi jogban, illetve az államok belső jogában betöltött funkcióját, helyzetét. Az előzetes jelentésben tett megállapítások szolgáltak kiindulópontul a későbbi kutatásokhoz és mindenképpen meghatározták a Bizottság hozzáállását a vizsgált témához, már csak annyiban is, hogy a jelentés fontos kompromisszumokat tartalmazott a téma elemzésének kiterjedését illetően.

⁶ Amerasinghe: im. p.60.

⁷ 1980 és 1986 között hét jelentést készítettek irányítása alatt, többek között a nemzetközi felelősség formáiról és tartalmáról és a viták elrendezésének módjáról.

⁸ 1988 és 1995 között hét jelentés készült.

⁹ James Crawford által teljessé tett kodifikációs tervezet a felelősségről végül 2001-re készült el. Ennek a tervezetnek a 44.cikkelye foglalkozott a kérelmek „állampolgárságának” és a helyi jogorvoslatok kimerítésének követelményével, melynek vizsgálatát bizonyos esetben megfelelőnek ítélte.

¹⁰ J. Crawford: *The International Law Commissions Articles on State Responsibility: Introduction, Text and Commentaries*, Cambridge University Press, 2002 p.13.

Miután 1999-ben, a már megválasztott speciális megbízott, Bennouna, a Nemzetközi Bíróság bírójává lett, *John R. Dugard* személyében új megbízott került a kodifikációs munkálatok élére.

2000-ben, a Nemzetközi Jogi Bizottság 52. ülészakán elkészült az **első jelentés** a diplomáciai védelem témájában, mely vizsgálódásait a diplomáciai védelem meghatározására és terjedelmére koncentrált, különös tekintettel az állampolgársági kérdésekre.

Az elkészült első jelentést hamar követte a téma további kérdéseinek vizsgálata a diplomáciai védelem (elő)feltételének számító szabálynak, a helyi jogorvoslatok kimerítését előíró elvnek a taglalásával. A 2001-ben megjelent **második jelentés**, és az ezt követő **harmadik jelentés** (2002) a helyi jogorvoslatok kimerítési kötelezettsége alóli kivételek meghatározása tekintetében a javasolt rendelkezések tervezetét is magában foglalva szinte teljessé tette a természetes személyek vonatkozásában, a témában eddig fennálló szabályok bemutatását. Azonban a kodifikáció nem állhatott meg az államok közötti gyakorlatban már általánosan elfogadott és hosszú idők óta konzekvensen alkalmazott szabályok rögzítésénél.

Következő, szám szerint **negyedik jelentésében** a Bizottság egy, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok rohamos fejlődésének figyelembe vétele mellett elengedhetetlen kérdést vett górcső alá. A 2003-ban megjelent jelentés a *Barcelona Traction* ügy elemzésén keresztül a társaságok és részvényesek diplomáciai védelmének szabályait próbálta meg felvázolni.

Így talán a legnagyobb vitákat felvető jelentésben a társaságok diplomáciai védelmének megreformálása merült fel, mint lehetséges megoldás a diplomáciai védelem jogintézményének a beruházásvédelmi megállapodások által nyújtott vitarendezési lehetőségekkel szemben való térvesztésének megakadályozására.

A Bizottság munkájának további összefoglalásaként megjelenő **ötödik jelentés** (2004) azoknak a kérdéseknek az elemzését tűzte ki célul, melyek a diplomáciai védelem intézményének lehetséges továbbfejlesztését jelenthetik. Így a nemzetközi szervezetek által nyújtható védelem lehetősége, illetve a diplomáciai védelem jogának delegálása és átruházása, mint érdekes kutatási alternatíva, míg a diplomáciai védelem és az emberi jogok kapcsolatának vizsgálata, mint szükséges következtetés merült fel.

A hatodik és hetedik jelentés, pedig olyan témákat dolgoz fel, melyek kapcsolódhatnak a diplomáciai védelem intézményéhez, így az ún. *clean hands* (tisztá kéz) doktrínája, illetve a diplomáciai és konzuli testületek szerepvállalása is szóba kerül.

Végül az egyeztetési és kodifikációs munkálatok befejeztével elkészült Egyezmény-tervezet 2006-ban jelent meg. Az ENSZ Közgyűlése elé terjesztett tervezetet a testület véglegesítette, viszont a tervezet nem került aláírásra az államok részéről.

Felhasznált irodalom:

Schiffner Imola: Diplomáciai védelem a nemzetközi jogban, PhD Disszertáció, 2010.

Commentary to the Draft Arts on Diplomatic Protection adopted on Second reading, Commentary to Art 1. p.25. (A/61/10). in Yearbook of the International Law Commission, 2006, vol. II, Part Two.

Nagy Károly: Az egyének és jogi személyek sérelmére elkövetett nemzetközi jogsértések, In: Acta Universitatis Szegediensis : acta juridica et politica, (25) 4. pp. 1-66. (1978) Szeged

Nota bene!-Fontos fogalmak

Nemzetközi Jogi Bizottság, rapporteur, kodifikáció

Önellenőrző kérdések:

Mikor kezdődött meg a diplomáciai védelem kodifikációja?

Mely nemzetközi szervezetek koordinálták a kodifikációt?

Milyen problémákba ütközött a kodifikáció?

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. A tananyag elkészítését az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

